

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE TEMEL BECERİLERİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN EDEBİYAT METİNLERİNİN KULLANIMI

Yrd.Doç.Dr.Mehmet TAKKAÇ*

Ülkelerin kendi coğrafya sınırları içinde, kendi kendilerine yeterli, kapalı bir yaşam biçimi sürdürmelerinin düşünülmemeyeceği gerçeğinin bütünüyle benimsendiği bir dünyada yaşıyoruz. Kültürel, sanatsal, ekonomik, politik, mesleki vb. konular yanında, yabancı dil bilme durumu da neredeyse meziyet olmaktan çıkıp sıradan bir nitelik haline geldi. Bugün, "Yabancı dil biliyor musun?" sorusunu değil, "Kaç yabancı dil biliyorsun?" sorusunu yanıtlamamız gerekiyor.

Yabancı dil öğreniminin bu denli önemli olmasının yabancı dil öğretimine de gittikçe artan bir önem kazandırması kaçınılmazdır. Artık, geleneksel öğretim yöntemleriyle yetinilmemesi, bir dizi dil öğretim yönteminin ortaya konulması yanında, bu alanda yapılan çalışmaların aralıksız biçimde sürdürülmesi de konunun önemini gösterir.

Yabancı dil öğretiminin böylesine güncel bir konu olmayı sürdürmesinin söz konusu alanda kullanılacak kaynakların seçimini de önemli kılması doğaldır. Yabancı dil öğrenen insanların ilgisini sürekli canlı tutmanın en doğal, en geçerli, en gerçekçi ve en kolay yolu onlara ilgilerini çekecek materyaller vermektir. Verilecek materyaller öğrencileri, deyim yerindeyse, kendilerine çekmelidir. Şiir, öykü, roman, oyun, destan gibi dalları bulunan edebiyat, öğrencilerin ilgilerini en fazla canlı tutacak materyaller arasında önemli bir yer

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, İngiliz Dili Eğitimi Bölümü.

tutar. Bu durum yabancı dil öğretiminde edebiyatın ayrıcalıklı bir yeri olmasını sağlar.

Öğrencilerin yabancı dil bilgilerini iletmelerinde tartışmasız önemi olduğu açıkça görülen edebiyat dil kullanımının sıradan bir düzeyle sınırlı kalmasını engelleyen önemli araçlardan biridir. Edebiyat "herhangi bir dili kullanan bir insanın ortaya koyabileceği en büyük becerileri gösterir"¹. Bir dili ana dili olarak kullanan insanlar gibi, bir dili yabancı dil olarak öğrenen insanlar için de edebiyat öğrenimi ve öğretiminin yer almadığı bir eğitim sisteminden söz etmek akılcı değildir.

Özellikle yabancı dil eğitimi söz konusu olduğunda bu gerçek daha iyi gözlenebilir. Öğrenilen yabancı dilin kullanımı için gerekli olan temel bilgileri edinen öğrencilerin, öğrendikleri dilin nasıl kullanıldığını görmeleri gerekecektir. Edebiyat burada karşımıza çıkar. Bir dili en iyi kullanan insanlar arasında edebiyatın herhangi bir dalında eserler yazan, yaratıcı yetenekleri yanında dili kullanma becerileriyle de özgün bir yeri bulunan insanlar ilk sıralarda yer alır. Söz konusu eserleri okuyan öğrenciler de öğrenmekte oldukları yabancı dilin kullanımındaki çeşitliliği görme fırsatı bulurlar. Bu durum yabancı dil öğrenimini bir meslek olarak seçip yabancı dil eğitimi bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler için özellikle önemlidir. Çünkü, yabancı dil öğrenenler için edebiyat yabancı bir yaşam biçimini gösterme yanında, "özgün kusursuzluğu olan bir dil"² kullanımına da örnek oluşturur.

Edebiyatın yabancı dil sınıfında çok yönlü bir kullanımı olduğu açıktır. Yabancı dil öğreniminde "olmazsa olmaz" diyebileceğimiz bütün temel işlevler edebiyatta bulunabilir. Edebiyat yabancı dil öğretiminin bütün temel

¹ Bassnett Susan and Grundy, Peter. (1993) **Language through literature: Creative language teaching through literature**. Singapore: Logman Singapore Publishers Pte.Ltd.

² Brumfit, Christopher J. (1985) **Language and Literature Teaching: From Practice to Principle**. London: Pergamon Press.

becerilerinin öğrencilere sunulmasında kullanılabilir. Söz konusu temel beceriler arasında dilbilgisi, okuma-anlama, konuşma, yazma ve çeviri ilk sıralarda gelir.

Dilbilgisi becerisi söz konusu olduğunda aşağıdaki değerlendirme kuşukulara yer bırakmayacak ölçüde tutarlıdır:

Edebiyat öğretirken, gerçekte dilin oldukça becerili bir şekilde kullanımını öğretiyoruz; edebiyat okurken bir sanatçının dili nasıl şekillendirdiğini, onu nasıl daha zengin ve daha güçlü yaptığını görebiliriz. İngilizce öğretirken yalnızca bir dili öğretmekle kalmıyoruz, o dilin nasıl kullanıldığını da öğretiyoruz. Bir fincan çay istemeyi öğrenmekten bir şiir yazmayı öğrenmeye giden yol uzundur; ancak, bu süreç başladığında iki beceri arasındaki uçurum daralır³.

Yabancı dil öğrenen öğrencilerin dilbilgisi kitaplarında karşılaştıkları dilsel konuları edebiyat kitaplarıyla pekiştirmesi ve geliştirmesi dil öğretiminde önemli bir gerekliliktir. Çünkü, "bir dili ana dili olarak öğrenen insanlar çok sayıda ayrı kaynaktan dilsel veriler toplarlar"⁴. Oysa yabancı dil öğretimi için aynı olanaklara sahip olunması düşünülemez. Dili konuşulduğu ortamda, yaşayarak öğrenme olanağı bulunmayan öğrenciler için edebiyatın bir tür "telafi edici işlev" yüklendiği söylenebilir.

Edebiyatın böyle bir görevi yürütmesinde, dil yeterliliğinin gelişimine yardımcı olan bir araç olma işlevi yüklenmesinde yadrganacak bir yer yoktur. Bu amaç için kullanılan metinler öğrenciler için öncelikle dil yönünden önemlidir.

³ Basnett, S. and Grundy, P., a.g.e., s.7.

⁴ Berwick Robert, S. and Weinberg Amy S. (1989) **The Grammatizal Basis of Linguistic Performance: Language Use and Acquisition**. Massachusetts: MIT Press.

Burada, "asıl amaç edebiyat değil dil öğrenmektir ve metinler dilsel konuların örneklenmesi ve tartışılması için kullanılabilirler"⁵.

Okuma-anlama becerisinin geliştirilmesinde edebiyatın kullanımı her şeyden önce öğrencilerin sözcük dağarcığını geliştirmek için gereklidir. Her bilim dalının özgün sözcük kullanımı vardır. Bu durum ayrı bilimsel alanlarda ortaya konulan eserler için ayrı sözcük bilgisini gerekli kılar. Öğrenmekte olduğu bir yabancı dilde "hukuk" terimlerini çok iyi bilen bir kişinin "botanik" terimlerini de çok iyi bilmesi gerektiğini savunmak tutarsızlık olur. Konuyu bu yönüyle ele aldığımızda, "Bütün bilim ve sanat dallarına özgü terimlerin en fazla bulunduğu yer edebiyattır" biçiminde bir değerlendirme yapmak yanlış olmasa gerek. İnsanların yalnızca dış görünüşlerini ya da iç dünyalarını yansıtmakla sınırlı bir sözcük birikimi kullanmakla yetinmeyen, yazarların yaratıcı yeteneklerinin ürettiği birçok ayrı alanda gerçekleştirilen anlatımları da içeren edebiyat ürünleri gerçekten zengin bir sözcük birikimi ve kullanım çeşitliliği sunar.

Yalnızca sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi değildir edebiyat metinlerinin dil öğretiminde kullanılmasını gerekli kılan. Her şeyden önce, "Okuma süreci bir anlam oluşturma sürecidir"⁶. Öğrencilerin yabancı dil bilgisi düzeylerinin en önemli göstergeleri arasında sayılması gereken okuma-anlama, dahası doğru okuma-doğru anlama sürecinde edebiyat herhangi bir başka materyalle karşılaştırıldığında hangisinin öncelikli olması gerektiğinin anlaşılması güç olmaz.

Öğrencilerin okuma-anlama becerilerinin geliştirilmesinde edebiyat metinlerinin kullanımının işlevselliği yalnızca okuma ya da anlama ile sınırlı değildir. Öğrenilen dili algılama ve konuşma becerilerinin geliştirilmesi için de edebiyattan yararlanılabilir. Yabancı dil öğrencilerinin belki de en çok sorun yaşadığı alan "öğrenilen dili konuşma"dır. Bu sorun nedensiz değildir. Türkiye'de

⁵ Brumfit, C.S., a.g.e., s.119.

⁶ Brumfit, s.119.

yaşayan bizlerin bir başka ülkenin dilini konuşma olanağını yeterli düzeyde elde etme olanağımız yoktur. Dil öğrenimi sürecinin bu alanında karşılaştığımız eksikliği en aza indirmenin yolu yine edebiyata başvurmaktır. Toplumun hemen her kesiminden sayısız karakterlerin özgün konuşma biçimlerinin gözlemlenebileceği oyunlar ve romanlar bizim bu alandaki en büyük iki yardımcımızdır.

Bir yabancı dili öğrenmekte olan öğrenciler için konuşma becerisinin gelişiminin öğrenciler adına bir "itici güç" olduğu söylenebilir. Bir yabancı dili -pek ileri bir düzeyde olmasa da- konuşabilmeye başlayan öğrenciler onu daha iyi konuşmak için çaba harcamaya istekli olacaklar ve söz konusu çabalarında belleklerinde "korku" değil, "umut" olacaktır. Ayrıca, edebiyat yalnızca günlük konuşma örneklerini göstermekle kalmaz, birçok alanda kullanılabilir konuşma örneklerini de öğrencilere sunar⁷. Bu da kendi ülkelerinde bir yabancı dil öğrenen öğrencilerin, kendi ortamları içinde ulaşabilecekleri en üst düzeyde konuşma becerisi geliştirmelerini olanaklı kılar. Çünkü, "Başka insanların konuşmalarını dinlemek (okumak ya da izlemek) kusursuz bir dil öğrenim yolu olabilir"⁸. Yabancı dil sınıfında öğretmenin rehberlik ve yönlendirme etkisi de göz önüne alındığında söz konusu alandaki beceri gelişimi çok daha tutarlılık kazanır.

Yazma becerisi konuşma becerisinden ayrı bir değerlendirme gerektirmemelidir. Doğal olarak "konuşma yazmayı temsil edebildiği gibi"⁹ yazma da konuşmayı temsil edebilir. Yazarların dili kullanma becerisi, daha önce sözünü ettiğimiz becerilerin geliştirilmesinde olduğu gibi, yazma becerisinin geliştirilmesinde de yararlı örnekler ortaya koyar. Bu örnekleri okuyan öğrenciler,

⁷ Lucy, John A. (1992) **Grammatical categories and cognition: A case study of linguistic relativity hypothesis**: Glasgow: Cambridge University Press.

⁸ Bassnett, S. and Grundy, P., a.g.e., s.14.

⁹ a.g.e, s.9.

öğrenmekte oldukları yabancı dili "ustaların" nasıl yazdığını görme olanağı bulacaklarından, kendilerinin yazma becerilerini karşılaştırabilecekleri ve söz konusu becerilerinin gelişimi için yönlendirici etkilerinden yararlanabilecekleri sayısız örnekleri kullanma ayrıcalığını yaşarlar.

Yabancı dil öğretiminde, öğrenilen dilde konuşulması ve yazılması dilsel yeterliliğin önemli göstergeleri olarak nitelenebileceğinden, edebiyat kitaplarında karşılaşılabilecek sonsuz sayıda dilsel anlatım örnekleri öğrencilerin dil becerilerinin de tutarlı biçimde geliştirilmesine aracılık edecektir. Hem dilsel kullanım örnekleri çeşitliliğini hem de anlatım çeşitliliğini bir arada gören ve öğrenen yabancıdil öğrencileri edebiyat eserlerindeki dilsel yapı ve anlatım bütünlüğü örneklerinin kendi dil yeterliliklerini nasıl olumlu biçimde etkilediğini görme fırsatı bulacaklardır¹⁰.

İster ana dilden yabancı dile, ister yabancı dilden ana dile olsun, çeviri yapma becerisinin geliştirilmesinde atılacak ilk adım her iki dilde de sağlıklı bir dilbilgisi öğrenimidir. Yeterli düzeyde dilbilgisi becerisi geliştirme aşamasına ulaşabilen öğrencilerin çeviri yapma konusunda gerek duyacakları tek şey "iyi anlatım" olacaktır. Öğrencilerin yabancı dilden ana dillerine yapacakları çeviri için kendi dillerinde ulaşabilecekleri en iyi anlatım düzeyini gerçekleştirmelerinde kendi dillerinin en kusursuz anlatım biçimlerinin birçok örneklerini görmelerinin olumlu etkisi olacağı bir gerçektir. Ana dilden yabancı dile yapılan çeviri için de aynı durum söz konusudur.

Ancak, çeviri alanının özgün bir konumu bulunduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Bir dile çeviri yapılırken, her şeyden önce "Kusursuz bir çeviri denebilecek bir şeyin olduğuna inanmıyoruz"¹¹ değerlendirmesinin hiç de tutarsız olmadığını bilmekte yarar var. Bu değerlendirme yabancı dil öğrencilerini

¹⁰ Brumfit, a.g.e., s.121.

¹¹ Basnett, S. and Grundy, a.g.e., s.80.

umutsuzluğa sürüklememeli, ama yapılması gereken işin hiç de sıradan olmadığını görmelerini sağlamalıdır.

Konuya yüzeysel bir yaklaşım getirilmesi yukarıdaki gerçeğin göz ardı edilmesine neden olur. Bir yabancı dili bilen herkesin ana dilinden söz konusu dile ya da söz konusu dilden ana diline kusursuz biçimde çeviri yapabileceğini savunmak diller ve kültürler arasındaki farkların dışlandığı bir sistemin doğruluğunu savunmak olur. Böyle bir durum bir dilin anlatım sisteminin bir başka dilin anlatım sistemine kusursuz biçimde uyarlanmasını engeller. Bu yüzden, çeviri çalışma süreci ayrı bir tüzlik gerektirir. Bir dilden alınıp bir başka dilde yeniden yazılan bir anlatımın doğru olduğuna inanmadan önce hatalı olmadığını inanmak gerekir. Bu, çeviri alanında ulaşılabilecek tutarlılık ve yeterlilik için gereklidir.

Buraya kadar, yabancı dil öğretiminde temel becerilerinin geliştirilmesi için edebiyat metinlerinin kullanımından söz edildi. Ancak, konunun bir başka yönünün de olduğu göz ardı edilmemelidir. Gerçekte, "Her edebi eser bir dil eylemidir"¹² değerlendirmesinde yadırganacak bir yer yoktur; ama edebiyatın kendi varlığında ayrı bir yaklaşım gerektirdiği unutulmamalıdır. Edebiyat bir ulusun yalnızca dilini değil kültürünü, geleneklerini, yaşam biçimini, dünya görüşünü, insanların beklentilerini, düşlerini, duygularını, umutlarını ve umutsuzluklarını, acılarını ve sevinçlerini vb. de bizlere gösteren bir sanattır. Yabancı dil öğrenen öğrenciler için ilgi çekici bir materyal olmasında bu durumun etkisi azımsanamaz. Bir başka ulusun dilinde yazılan yaratıcı yetenek örneklerini okumak her şeyden önce insanın kültürel birikim edinmesi için önemli ve gereklidir.

Yabancı dil öğretimi için edebiyat metinlerinin kullanımının yararlarına değindikten sonra, konuya bir başka açıdan yaklaşımın da gerekli olduğu

¹² Brumfit, a.g.e., s.116.

vurgulanmalıdır. Edebiyat metinlerinin yabancı dil sınıfında karşımıza çıkaracağı olası güçlüğü bilmesi de en az edebiyatın yararlı amaçlar için kullanımının yararlarının bilinmesi kadar önemlidir. Söz konusu güçlük dil kullanımı ile ilgilidir. Yabancı dil öğrenenler özellikle yabancı dil öğretmeni olmak için dil öğrenciler edebiyat eserlerinde karşılaşacakları standart-dışı dil kullanımını kendileri için de geçerli olabilecek bir örnek olarak görmemelidir. Yabancı dil öğretmeni olmayı amaçlayan öğrencilerin söz konusu yabancı dili öğrenme ve öğretme süreçlerinde dilbilgisel doğruluktan ayrılmamaları önemlidir. Bu durum, yabancı dil sınıfında kullanılacak edebiyat metinlerinin seçimini önemli kılar. Yabancı dil sınıfında kullanılacak edebiyat metinlerinin seçiminde dilbilgisel tutarlılık ilkesi önemli olmalıdır. Ayrıca, edebiyat metinleri kullanımı yoluyla öğrencilerin yabancı dil bilgilerinin geliştirilmesi amaçlanırken, uygulamada bunun tersi bir durumun yaşanmaması için de sözü edilen metinlerin öğrencilerin yabancı dil düzeylerini adım adım ilerletecek nitelikte seçilmesine özen gösterilmelidir. Burada, öğretmenler önce kendilerine, bu görevin bitiminde öğrencilerin nasıl olmalarını istedikleri sorusunu sormalıdır¹³. Öğrencilerin edebiyat metinleri yoluyla gerçekleştirecekleri beceri geliştirme durumu titizlikle değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, "edebiyat yoluyla dil öğretimi mi?" yoksa "dil yoluyla edebiyat öğretimi mi?" gibi bir tartışmaya girmeksizin, belirli temel dilsel bilgilerin öğrenilmesinden sonra, söz konusu bilgilerin edebiyat metinleri yoluyla pekiştirilip, kullanım çeşitliliği edinilmesinin tutarlı bir yol olabileceği savunulabilir. Çünkü, yabancı dil sınıfındaki amaç belirli bir süreci adım adım gerçekleştirmek olmalıdır.

¹³ Brumfit, a.g.e., s.123.